

REFERENCES

1. Derzhavyn V. Oleh Olzhych – poet natsionalnoho heroizmu. *Ukrainske slovo: Khrestomatiia ukrainskoi literatury ta ukrainskoi krytyky XX st.* U 3-kh kn. Kn. 2. Kyiv : Ros, 1994. S. 534–542.
2. Kovaliv Yu. Poetychna istoriosofiia Oleha Olzhycha. *Slovo i chas.* 2007. № 10. S. 29–35.
3. Olzhych O. Tsyta delia dukha. Bratislava : Slovatske ped. vyd-vo, 1991. 245 s.
4. Rusanivskiy V.M. Istoriia ukrainskoi literaturnoi movy. Kyiv : ArtEk, 2001. 392 s.
5. Slovnyk ukrainskoi movy. V 11 t. Kyiv : Naukova dumka, 1970–1980.
6. Siuta H.M. Literaturna norma vs norma poetychna. *Kultura slova.* Vyr. 74. Kyiv, 2011.
7. Fizer I. Vstupna stattia. *Koordynaty: Antolohiia suchasnoi ukrainskoi poezii na zakhodi.* T. 1. Miunkhen : Suchasnist, 1969. S. XIII-XXXII.

Соболь Лілія Ігорівна, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри практики англійської мови, Дрогобицький державний педагогічний університет імені І.Я. Франка (Україна).

Sobol Liliia, PhD in Philology, Associate Professor, Department of English Language Practice, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University (Ukraine).

Стаття надійшла: 03.05.2023

Статтю прийнято до друку: 10.05.2023

УДК 811.161.

DOI 10.31652/2521-1307-2022-36-76-83

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ «ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ» В УКРАЇНСЬКОМУ ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ПЕРІОДУ ВІЙНИ

Галина Сюта

Інститут української мови НАН України,
Україна, м. Київ, вул. М. Грушевського, 4

e-mail: siutagalia@gmail.com

ORCID: 0000-0000 3327 31644

*У статті проаналізовано лексико-семантичне поле «відповідальність», змодельоване за українськими поетичними текстами періоду російсько-української війни. З'ясовано, що ядерну зону ЛСП «відповідальність», крім імені поля, формують номінації **прощення / НЕпрощення, кара, суд, вирок, помста, відплата, розплата**. Компонентами ядерної зони аналізованого ЛСП є також прецедентні висловлення **кров за кров, смерть за смерть**, символічні власні назви **Нюрнберг, Гаага**.*

Простежено структурно-семантичні, функційно-стилістичні та оцінно-прагматичні параметри контекстуальної реалізації названих номінацій та їхніх варіантів і конкретизаторів у поетичних текстах.

Ключові слова: лексико-семантичне поле, поетичний дискурс, мовно-поетична свідомість, мовна картина світу, номінація, сема, образ, оцінність.

LEXICO-SEMANTIC FIELD "RESPONSIBILITY" IN THE UKRAINIAN POETIC DISCOURSE OF THE WAR PERIOD

Halyna Siuta

Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine

4 Hrushevskiy St., Kyiv 01001, Ukraine

e-mail: siutagalia@gmail.com

ORCID: 0000-0000 3327 31644

Introduction. *The reality of a full-scale war caused drastic changes in the language and language consciousness of Ukrainians. The modern poetic dictionary demonstrably reflects these changes and makes it possible to establish the time marking of the texts, to differentiate them chronologically as those created "before" and "after" February 24, 2022.*

Purpose. *The purpose of the article is to characterize the lexical-semantic field of «responsibility» in the Ukrainian poetic discourse of the war period.*

Results. *A cognitive-textual analysis of poetry written during the Russian-Ukrainian war records an intensive renewal of the corpus of key concepts for modern language thinking. Significant recent trends were observed in the lexical-semantic development of the concept of «responsibility». It was established that its component content, directions of textual and associative branching correlate with the methodologically important concepts of memory and history. In particular, when comparing the present and the future (as components of history) in connection with the social, collective need to condemn and punish the perpetrators of the war, the motif of the historical and personal responsibility of the Russian aggressors for the war crime against Ukraine and the Ukrainian people was fully expressed.*

One of the most important segments of the Ukrainian linguistic and poetic picture of the world during the war is the lexical-semantic field «responsibility». In addition to the name of the field, the core zone of LSF «responsibility» is formed by the nominations forgiveness / non-forgiveness, punishment, trial, sentence, revenge, retribution. It also includes precedent expressions blood for blood, death for death, symbolic proper names Nuremberg, The Hague.

Conclusion. *The lexical-semantic field «responsibility» is one of the determining for Ukrainian war poetry. The perspective of continuing this scientific direction is connected with the need for in-depth linguistic knowledge and description of poetry of the war period and about the war, in particular with the need to systematically stratify a poetic dictionary updated in accordance with modern conditions, which demonstrably records the changes in the linguistic thinking of modern Ukrainians.*

Keywords: *lexical-semantic field, poetic discourse, language-poetic consciousness, linguistic picture of the world, nomination, sema, image, evaluation.*

Постановка проблеми. Півторарічна реальність повномасштабної війни спричинила кардинальні і незворотні зміни в мові та мовній свідомості українців. Сучасні різножанрові й різножанрові тексти, зокрема й поетичні, показово підтверджують відому філософську аксіому про те, що буття визначає свідомість, а також лінгвістичну – свідомість виявляється у мові, у засобах і способах вербалізації дійсності, в активному словнику. За наповненням, за

тематичними параметрами й оцінністю одиниць цього словника можна безпомилково встановити часову маркованість текстів, хронологічно диференціювати їх як такі, що створені «до» і «після» 24 лютого 2022 року.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мовна реальність війни вже частково відрефлексована в українській лінгвістиці. Наголошуючи на документальній, джерельній цінності «живого» різностильового (художнього, масмедійного, політичного, розмовного та ін.) матеріалу для вивчення цього періоду розвитку української літературної мови, дослідники (С. П. Бирик, С. П. Гриценко, І. Я. Завальнюк, Л. П. Кислюк, Т. А. Коць, М. І. Степаненко, Г. М. Сjuta, Ю. О. Цигвінцева та ін.) узагальнюють спостереження щодо оновлення словника періоду війни (його шквально наповнення мілітарною лексикою – власними й загальними, родовими і видовими, прямими й образними, метафорично-перифрастичними назвами спеціалізованої техніки, зброї, військових дій і стратегій, прямими й переносними, вторинними номінаціями фахових військових та осіб, причетних до воєнних подій), щодо спродукованих й активно підтримуваних живомовною практикою явищ «граматики зневаги», які помітно «тиснуть» на граматичну норму (наприклад, применникова конструкція *на росії*). Лінгвістичну кваліфікацію вже має і така прикметна риса мовної реальності періоду війни, як написання назви країни-агресора з малої літери: це аксіологічно-графічний маркер спротиву агресивно-імперській ідеології та політиці, засіб вияву граничної зневаги до ворожої держави. Тому відповідне написання не сприймається як порушення правописної норми. Водночас тематична, лексико-семантична стратифікація словника періоду війни щойно набуває активності.

Мета статті – схарактеризувати лексико-семантичне поле «відповідальність» в українському поетичному дискурсі періоду війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поетичні тексти періоду війни – це образно-емоційні «зліпки часу», максимально оперативні з погляду швидкості «народження» та поширення в соціумі й гранично експресивні з погляду способів і засобів мовоопису дійсності.

Когнітивно-текстовий аналіз поетично-пісенної творчості періоду російсько-української війни виявляє кардинальні зміни у мовній картині світу українців, фіксує інтенсивне оновлення корпусу ключових для сучасного мовомислення концептів та мислеобразів. Знакові новітні тенденції спостерігаємо, наприклад, у лексико-семантичному розвитку поняття «відповідальність» – у його компонентному наповненні, напрямках текстово-асоціативного розгалуження й утворення концептуальних кореляцій із методологічно важливими поняттями *пам'ять* та *історія*. Зокрема, у контексті співвіднесення *сьогодення* й *майбутнього* (як складників історії) з огляду на суспільну, колективну потребу засудження й покарання винуватців війни максимально увиразнився мотив історичної й особистої відповідальності російських агресорів за військовий злочин проти України та українського народу. В аналізованій поезії однією з експресивно-синтаксичних форм реалізації цього мотиву стає розгорнуте риторичне звертання до агресора: *Покайся перед світом і дітьми / Проси прощення і сльозьми умийся, / Стань на коліна перед Богом і людьми! / Ані добра тобі не буде аж до скону, / Що сіяла життя... Потім і жни... / Ти втратиш все... Дітей... Землю... Корону... / За біль і сльози ти колись відповіси...* (Л. Юсковець-Серікова). Прогностична констатація *ти колись відповіси* логічно завершує перелік закликів *покайся, проси прощення, стань на коліна перед Богом і людьми*.

Абстрактний іменник *відповідальність* для поетичних текстів не показовий.

Ядерну зону ЛСП «відповідальність», крім згаданого імені поля, формують номінації *прощення* (власне, його варіант *НЕпрощення*), *кара*, *суд*, *вирок*, *помста*, *відплата*, *розплата*, прецедентні висловлення *кров за кров*, *смерть за смерть*, символізовані оніми *Нюрнберг*, *Гаага*.

Один із найбільш продуктивних векторів розбудови ЛСП «відповідальність» у текстах періоду війни – *НЕпрощення*. Контексти, за якими простежуємо його розвиток, дуже різноманітні з погляду актуалізовуваної модальності (нерозуміння, сум, обурення, злість, лють, ненависть, віра, впевненість та ін.). Незважаючи на цю «модальну гетерогенність», їх показово об'єднує ментальний вихід у морально-аксіологічну площину «не простити, не пробачити». У поетичних текстах 2022 року – «живих» художніх реакціях на жахіття окупації, руйнувань, депортації, уже символізованих трагедій Бучі, Маріуполя почуття й емоції українців унааявнюють заперечні конструкції *ніколи не прощу*; *не усіх прощу*; *навчилися не прощати*; *дозволяє не прощати*; *не хочем простити*; *простити не вистачить сил* та ін.: *З міста, що ракетами розтрощене, / До усього світу прокричу: / Цього року у Неділю Прощену / Я, здається, не усіх прощу!... / Ми усе здолаємо і вистоїм! / Потім ще і рештки приберем / Тих усіх, котрі були тут прислані / Вузькооком лисим упирем. / З вами й я і вистою, й вцілію, / Як у землю рідну міцно впрусь. / Я ніколи не прощу Росію. / ... Чом відводиш очі, Білорусь? (О. Ірванець); Втомилися ангели бути на чатах, / І був календар від зими до зими... / І пробував світ нас навчити прощати, / Але не прощати навчилися ми (Б. Томенчук); Мій бог не може поки що спати, / Коли вся країна на варту встає. / Мій бог дозволяє мені не прощати / І називати усе як є (М. Савка); Оцю звіровиглядну силу ворожу – / Навіть, як скажеш, аби їй прощати – / Ослухаюсь, Боже, не зможу... (Б. Томенчук); Я не знаю, коли... Але сонце зійде, вечорове... / І заплачуть дощі понад лонами свіжих могил... / Ворог ниць упаде і пристане на наші умови, / Та простити його навіть в Бога не вистачить сил... (Б. Томенчук).*

Рельєфну фігуру антитези створює суміжне розташування в поетичному тексті спонукальних форм *не прости – відімсти*, пор.: *А вітри розлютились і стають прапорами, / І замало їм неба, гніву і висоти... / За могили глибокі, за розстріляні храми, / І за маки криваві – не прости... Відімсти... (Б. Томенчук).* На рівні контексту розвиток мотиву *НЕпрощення – помста* логічно умотивовують конкретизатори *за могили глибокі, за розстріляні храми, за маки криваві*, емоційно доповнюють образи *вітри розлютились, замало гніву*.

Книжні форми *не має прощення* [хто], *не буде прощення* [кому] надають поетичному висловленню відтінку публіцистичності: *Не має прощення у Бога, / Хто вбиває невинне дитя. / Град спалює землю... тривога! / Сіє смерть там, де буяє життя. / Що тобі треба, руський «герою»?... / Ти мирних людей вбиваєш! / Ти, став блудним псом і ізгоєм! / І відкрито у війну граєш (М. Чайківчанка); Російський солдате! ... Не буде прощення тобі й твоїм дітям / За гріх цей! Хіба що у пеклі горіти, / Бо душі невинні змусив тремтіти (О. Аннич).*

Із погляду логіки війни, історичної відповідальності в поетичних текстах іноді семантично прирівнюються поняття *простити* і *забути*. Їхнє оцінно-семантичне зближення засвідчують експресивно суголосні заперечні конструкції з модальними дієсловами *не зможем, не хочем: Не зможем забути. Не хочем простити.* / *Вклоняємось, Боже, доземно й донебно / За силу Твою, від усього найвищу, / Цю гидь найгидкішу, гієнну ганебну / Вбивали, вбиватимем, доки не знищим!* (Б. Томенчук). Завершальна синтагма поезії Б. Томенчука демонструє вихід у площину «помста» – іще один знаковий сегмент аналізованого ЛСП «відповідальність».

Лексичні конкретизатори образу *помста* – іменники *помста*, *мста*, дієслова *мстити*, *помститися*. Формати їх контекстуальної реалізації максимально узгоджені з тематично-змістовими параметрами поезії про соціальні й особисті психотравми, яких зазнають українці в час війни: *З-понад голгоф твоя видніє мста*, / *В твоїм завіті – битва, битва, битва...* / *Кривавий ангел в тебе на плечі*, / *Любов твоя, як ненависть, кривава*, / *І ти запишеш почерком мечів* / *За що вона, твоїм героям, слава...* / *Десь роздирає небо “Іскандер”*, / *Про щось сирена завиває звідкись*, / *Аборигени з племені бандер*, / *Світає мста... І ми готові битись* (Б. Томенчук); *Ви чули – мама голосила?* / *Йдемо по тебе, не на ви*. / *Вона упала, волосина*, / *В її дитятка з голови...* / *Громами лютими упала* / *Ота, що Боже борони...* / ***Нам навіть помсти буде мало*** / *І переможної війни...* (Б. Томенчук); *Боже, тебе пригорнемо...* / *Не відкривай уста*. / *Ті, що прийдуть у чорному* / *Будуть такі, як мста...* / ***Мстити*** як *ощасливити*. / *Боже, котрий то гріх?* / *Щезнуть, як чорні привиди*, / *Ночі сховають їх* (Б. Томенчук). У наведених поетичних фрагментах мотив помсти послідовно (навіть системно) паралелізується з мотивом звертання до Бога, релігії, вищих небесних сил у пошуках правди і справедливості. Це засвідчують прямі апеляції-звертання *Боже, тебе пригорнемо*; *Боже, котрий то гріх?*, також сакрально марковані образи *твій завіт*, *голгофа*, *ангел*.

Дієслівний образ *помститися* в аналізованій поезії розвиває стійку сполучуваність із фразеосполучкою *до сьомого коліна* («дуже гостро, нестримно, жорстоко»), що значно посилює семантику помсти, нарощуючи, крім актуалізованих у лексикографічному тлумаченні базових змістотвірних сем, також інтенсифікувальні семи ‘нещадно’, ‘надовго’. Пор.: *Бий, гарматний грім, переможемо!* / *Ми рівняєм стрій й орків ложимо*, / *Хай холодне кров від нещадних нас*, / *Йдемо в запеклий бій – вицент розтроцим вас*. / *Пройдемо крізь вогонь і їдкі дими*, / *Наші воїни вам снують пастки*. / *Вас затягне вир з сліз сиріт і вдів*, / ***Помстимось за всіх, мертвих і живих!*** (Н. Грегуль); *Гуде в тобі віків небесний дзвін...* / ***Помститися до сьомого коліна*** / *Волає кровно піднята з колін* / *Постріляна невбита Україна...* / *Твої нащадки голосом пра-пра* / *Силкуються до тебе докричати...* (Б. Томенчук); *І хай святиться доріженька* / *І хай лютує Бог благий...* / *Вони уже не воріженьки*, / *А переростки-вороги...* / ***Паліть до сьомого коліна*** / *За долю, підняту на глум*, / *Ти будеш жити, Україно*, / *Хай навіть крізь вдовиний сум* (Б. Томенчук).

Цілісна репрезентація ЛСП «відповідальність» у поетичних текстах періоду російсько-української війни передбачає розгляд образу *кара*. Основу відповідного лексико-семантичного мікрокорпусу формують іменники *кара*, *покарання* та дієслово *карати* (йому в аналізованих поетичних текстах граматично підпорядковані іменник *агресори*, субстантивована одиниця *винні*, оцінна епітетна сполука *російські кати*). Пор.: *Всі українці чекають ... покарання винних* (Н. Грегуль); *Хочеться тиші та перемоги*, / *І щоб позаду були всі тривоги*. / *Кожному дах свій над головою*, / *Вирви в землі поросли щоб травую*. / *Щоб дочекалася, і дочекавсь*, / *Кожен з родиною знов об'єднавсь*. / ***Всіх покарали російських катів***, / *Так щоби знов «навтарить» не хотів* (Ю. Дмитренко-Деспоташвілі); *Невже ти вважаєш, що **кари** не буде?* / ***Ні люди, ні Бог – ніхто не забуде!*** / *Тобі не відмитись від цього жахіття*, / *Про це писатимуть книги століття*. /.../ *Від совісті будеш не раз це тікати!* (О. Аннич). Інтенсифікована експресивність закладена в адресованому ворогові риторичному питанні *Невже ти вважаєш, що **кари** не буде?*, яке в тексті має категоричну подвійно-заперечну форму (поєднання часток *не* та *ні* із заперечним займенником *ніхто*).

Загострено-негативне ставлення до загарбників і впевненість у невідворотності їхньої *кари* ще виразніше оприявнюється у чіткому протиставленні молитовних прохань *нас*

прости (дія скерована на «своїх») – *їх покарай мечем* (дія скерована на «чужих»): *Всі гадали, що ми навприсядки? / Всі гадали, що ми з калачем? / Прости, Боже, нас, а цих виродків / З наших рук покарай мечем... / Ця орда не бувала ситою... / І не слухай її покаянь, / Як до Тебе прийдуть з молитвою – / Не давай цілувати длань, / Бо відкусять і не подавляться, / І припишуть Тобі свій гріх... / Хай десниця Твоя всеправляча / Вбереже Тебе, Боже, від них...* (Б. Томенчук). Експресивність нетипового молитовного звернення *покарай мечем* (за християнськими канонами ворога прощають, а не просять для нього кари) показово увиразнена обставиною з *наших рук*. Цю експресивність також доповнюють колоквіалізовані номінативно-оцінні (*виродки, орда*) й дієслівні (*відкусять і не подавляться*) характеристики, які дегуманізують образ ворога, агресора.

Для вербалізації семантики утривавленої в часі *моральної кари* для агресора автори вдало використовують оніричний мотив *являтися у сні*, що теж набуває акцентованої негативно-оцінної тональності: *Грають жовна на втомлених вилицях, / Вам за кару накликаємо сні, / Щоб являлося вам і щоб снилося, / Як вбивали нас сеї війни. / І своїх молитов не повторюйте, / Бог віднині лишень серед нас. / Божеволійте і збожеволійте, / Се не помста. Се Божий наказ* (Б. Томенчук).

Об'ємний сегмент ЛСП «відповідальність» формують образи з домінантною змістовірною семою 'суд'. В аналізованих текстах поезій і пісень періоду війни звертаємо увагу на такі контекстуальні варіанти, як *Божий суд, найвищий суд, судний меч, Гаага, Нюрнберг*. Відповідні номінації та словосполучення, за нашими спостереженнями, зазвичай поєднуються з дієсловами *буде, жде, не минути, притягнути*, утворюючи з ними дієслівні образи: *І буде суд, «великая росія» / Хоч ні, твоє «московія» ім'я, /.../ І буде суд, московіє імперська, / Найвищий суд, якого не минеш, / За кров невинну, що рікою летіє, / На вічні муки віддана будеш* (Г. Британ); *Тремти, вороже! / В новий рік / Нова вступає Україна! / І в неї є мета єдина: / За кожне знищене життя / Тебе до суду притягнути! / Геть з рідної землі турнути / У пекло — гнити! / Й не забути! / Ніколи, чуєш, не забути, / Твоє диявольське нутро! / Й почати жити! Просто жити!* (Ю. Дмитренко-Деспоташвілі); *Наш дух міцний не знищити, не вбити. / Підтримку маєм Божого плеча. / Прийшов ти, Каїн, вільний люд бомбити, / Сконаєш сам від судного меча* (Т. Семенченко); *В бункері десь карлик скаженіє, / Втілюється українська мрія. / Всю кремлівську банду / Десь у Нідерландах жде Гаага, жде* (О. Акулова).

Варто зауважити, що ця стилістична тенденція має абсолютно конгруентні реалізації в медійних текстах: *росія перекреслила все хороше, що в неї було, розстрілюючи чоловіків з зав'язаними руками в Бучі, твалтуючи жінок на Сумщині, скидаючи бомби на лікарні в Маріуполі, переїжджаючи танками автівки на Запоріжжі, відправляючи машини їхати по мінах на Чернігівщині. Все це мають перераховувати судді Нюрнберга та Гааги* (А. Полякова); *Не Гаага, і тим більш не Нюрнберг..! Має судити покидьків рашистів український народ і наші верховні судді В Харкові і в Маріуполі!* (коментар Ютуб).

Із стратегією дегуманізації образу ворога і світоглядно, й оцінно вдало корелюють інтерпретації, згідно з якими ворог не заслуговує на Божий суд: *Харків-Бородянку-Маріупіль... / Це не єдині із твоїх Бермуд, / Лише руїни в Бога триєдині... / Не клич їх, Господи, на свій останній суд...* (Б. Томенчук); *Прийди, наш лютий ангеле, прийди... / Пливи, кораблику, у напрямку Гааги, / Щоб навіть суд їх Божий не судив, / Гуляй собі, гартована сокиро... / Аби воскресла правда і яса, / Як оголосять остаточний вирок / Невинно убієнні в небесах...* (Б. Томенчук).

У вимірі лексико-семантичної розбудови поняття «відповідальність» на окрему увагу заслуговують контексти, що їх умовно можна об'єднати за ознакою експлікованої модальності попередження. У таких структурах і граматично, і семантично, й експресивно домінують дієслова *начувайся, тремти, бійся, стережися* тощо, які поєднуються зі знаковими з погляду оцінності номінаціями в структурі вокатива: *проклятий Каїн, начувайся; тремти, вороже; кате, бійся засинати; кінець вже скоро, клятий враже*. Пор.: *На наших боці – правда, віра, Бог. / А ти, проклятий Каїн, начувайся! / Хай згине твоє військо сатанинське. / Покайся перед Авелем, покайся! / За те, що цілиш в серце українське...* (Г. Семенченко); *Тремти, вороже! / В новий рік / Нова вступає Україна!* (Ю. Дмитренко-Деспоташвілі); *Та ніколи не стане країна / Перед катом своїм на коліна! / Не чекай, враже, тут співчуття! / Відзвітуєш за кожне життя!* (Ю. Дмитренко-Деспоташвілі); *Чуєш, кате, бійся засинати, / Бо маленький хлопчик з Ірпня / Прийде уночі, щоб нагадати, / Як вмирала вся його сім'я, / Коли ти прийшов у їхню хату, / Біль і крик у маминих очах... / Їхній крик повік буде лунати / У твоїх, перевертню, вухах! / Він буде ходити за тобою, / Крок за кроком, кате, щоб ти знав! / Бійся!.. Не дадуть тобі спокою, / Душі, тих, що ти закатавав...* (Г. Британ).

На рівні граматичної організації концепцію особистої й історичної відповідальності в текстах реалізує модель «прийменник за + 3. в. іменника – назви злочину». Вище вже йшлося про те, що поезія – це жанр оперативного, швидкого в часі й максимально експресивного реагування на події війни. Тому природно, що вірші періоду війни щільно насичені об'єктивно образами помсти, відповідальності за *Батьківщину, за дітей, за зруйновані мрії, за понівечені долі, за Маріуполь, за кожне спалене місто* і т. ін. Цей ряд конкретизаторів – відкритий, його потенційна продовжуваність і наповнюваність мотивовані і колективним соціальним досвідом, і особистими переживаннями, емоційною пам'яттю поетів. Пор.: *Їхав танк-окупант на долю неминучу. / Башту відірвало йому Стугною за Бучу* (О. Пономарьов); *Ми відчуваємо лють. За кожну вбиту дитину. За кожну понівечену долю. За кожне спалене місто. За кожну зруйновану мрію. І ця лють дає нам сили* (О. Пшенична); *Вороз заплатить за кожне загублене життя, за кожного невинно вбитого українця, за кожну дитину, за кожну вдову, за кожну сироту, за всіх полеглих в боях, за кожного закатованого мирного жителя* (Н. Грегуль).

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Реальність повномасштабної війни детермінувала істотну трансформацію національної мовно-поетичної картини світу, перебудову ієрархії значущих, домінантних донедавна концептів, лексико-семантичних полів, образів. У цій оновленій картині світу, вербалізованій у принципово нових текстах, одним із визначальних є лексико-семантичний страт (або ж поле) «відповідальність». Важливий напрямок його тексто-асоціативної розбудови – історична й особиста відповідальність російських агресорів за військовий злочин проти України та українського народу.

Ядерну зону ЛСП «відповідальність», крім імені поля, формують численні номінації – *прощення / НЕпрощення, кара, суд, вирок, помста, відплата, розплата*.

Перспектива продовження цього наукового напрямку пов'язана з потребою поглибленого лінгвістичного пізнання й опису поезії періоду війни і про війну, зокрема з необхідністю системно стратифікувати оновлений відповідно до сучасних умов поетичний словник, який показово фіксує зміни мовомислення сучасних українців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гриценко С. Мовні інновації російсько-української війни 2022 року. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*. 2022. Вип. 2 (32). С. 9–13.
2. Степаненко М. Публіцистично-політичний дискурс 2021: лексико-словотвірні інновації, перифрастичний ресурс. Харків, 2021.
3. Сюта Г. *Тексти війни: ситуативно маркована анормативність і нові акценти норми. Матеріали II Міжнар. славістичної конф., присв. пам'яті святих Кирила і Мефодія*. Харків : Шумен, 2022. С. 179–188.

REFERENCES

1. Hrytsenko S. Movni innovatsii rosiisko-ukrainskoi viiny 2022 roku. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Literaturoznavstvo. Movoznavstvo. Folklorystyka*. 2022. Vyp. 2 (32). S. 9–13.
2. Stepanenko M. Publitsystychno-politychnyi dyskurs 2021: leksyko-slovotvirni innovatsii, peryfrastychnyi resurs. Kharkiv, 2021.
3. Siuta H. Teksty viiny: sytuatyvno markovana anormatyvnist i novi aktsenty normy. *Materialy II Mizhnar. slavistychnoi konf., prysv. pamiati sviatykh Kyryla i Mefodiia*. Kharkiv : Shumen, 2022. S. 179–188.

Сюта Галина Мирославівна, доктор філологічних наук, провідний науковий співробітник відділу стилістики, культури мови та соціолінгвістики Інституту української мови НАН України (Україна).

Siuta Halyna, Doctor of Philological Sciences, Leading Researcher of Department of stylistics, language culture and sociolinguistics of Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine).

Стаття надійшла: 17.04.2023

Статтю прийнято до друку: 24.04.2023